

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 136

Archeologienota Hoogpoort 15 te Gent (Oost-Vlaanderen).

Programma van Maatregelen.

CLAEYS SIMON & JANSSENS DAVID

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2017
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Claeys Simon & Janssens David
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba.

Inhoudsopgave

1	Gemotiveerd advies.....	- 4 -
2	Programma van maatregelen.....	- 5 -
2.1	Administratieve gegevens	- 5 -
2.2	Aanleiding van het vooronderzoek	- 10 -
2.3	Resultaten bureauonderzoek	- 11 -
2.4	Vraagstelling en onderzoeksdoelen	- 13 -
2.5	Onderzoeksstrategie en -methodes	- 14 -
2.6	Afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	- 18 -
3	Besluit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4	Plannenlijst	- 20 -
5	Lijst van figuren	- 21 -

1 Gemotiveerd advies

Tijdens het bureauonderzoek, uitgevoerd door ADEDE bvba, werd vastgesteld dat de reeds bestaande bronnen niet voldoende informatie bevatten om vast te stellen of zich al dan niet een archeologische site binnen de contouren van het onderzoeksgebied bevindt.

De historische kaarten tonen aan dat er zich verschillende bouwfases hebben voorgedaan binnen het onderzoeksgebied. Historische kaarten en bronnen tonen aan dat het projectgebied zich situeert binnen de 12de-eeuwse stad, langs de handelsas van de Hoogpoort die van de Schelde tot de Leie liep en waarvan het tracé zeker reeds in de 10de-eeuw gebruikt werd. Het parallelle tracé van de Onderstraat werd zeker reeds in de 11de-eeuw gebruikt. De stenen patriciërswoningen waren oorspronkelijk omringd door erven waarop de nutsvoorzieningen lagen. Later werden deze verkaveld en opgedeeld. Gezien het voorkomen van patriciërswoningen ter hoogte van de Hoogpoort en de Onderstraat bestaat er een reële kans tot het aantreffen van deze oude erven ter hoogte van de huidige speelplaats. Gezien het voorkomen van verschillende bouwfases zoals reeds vastgesteld wordt de kans op het aantreffen van sporen voorafgaand aan de 10^e eeuw enigszins laag ingeschat.

Dit alles in overweging genomen blijkt verder vooronderzoek, met ingreep in de bodem, noodzakelijk voor het bepalen van de aard en aanwezigheid van mogelijke sporen of een archeologische site ter hoogte van het onderzoeksgebied. Gezien het pas mogelijk is de bestaande verharding te verwijderen na het verkrijgen van de stedenbouwkundige vergunning, adviseert ADEDE bvba hier een uitgesteld vooronderzoek aan de hand van proefsleuven.

2 Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode	2017A305
Site	Gent - Hoogpoort
Projectsigle ADEDE	GEN - HOO
Ligging	Hoogpoort 15 9000 Gent
Bounding Box	Punt 1 (N): X: 104 782,821m Y: 194 220,202m Punt 2 (Z): X: 104 750,674m Y: 194 117,411m
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	Gent, 2° Afd., Sectie B, nr. 1698H
Soort onderzoek	Bureaustudie
Opdrachtgever	Artevelde Hogeschool Campus Hoogpoort
Aard van de vervolgwerven	Aanpassing schoolcomplex
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Bart De Smaele 2015/00070 Hadewijch Pieters 2017/00168
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Pieters H., 2017, Archeologienota Hoogpoort 15 te Gent (Oost-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 136, Gent.
Grootte projectgebied	3 713m ²
Periode uitvoering	Januari – mei 2017
Themen thesaurus Onroerend Erfgoed	Stadsuitbreiding, Volle Middeleeuwen
Verstoorde zones	Zie plannr. 4

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT - HOOGPPOORT

Plannr. 1
Topografische kaart.

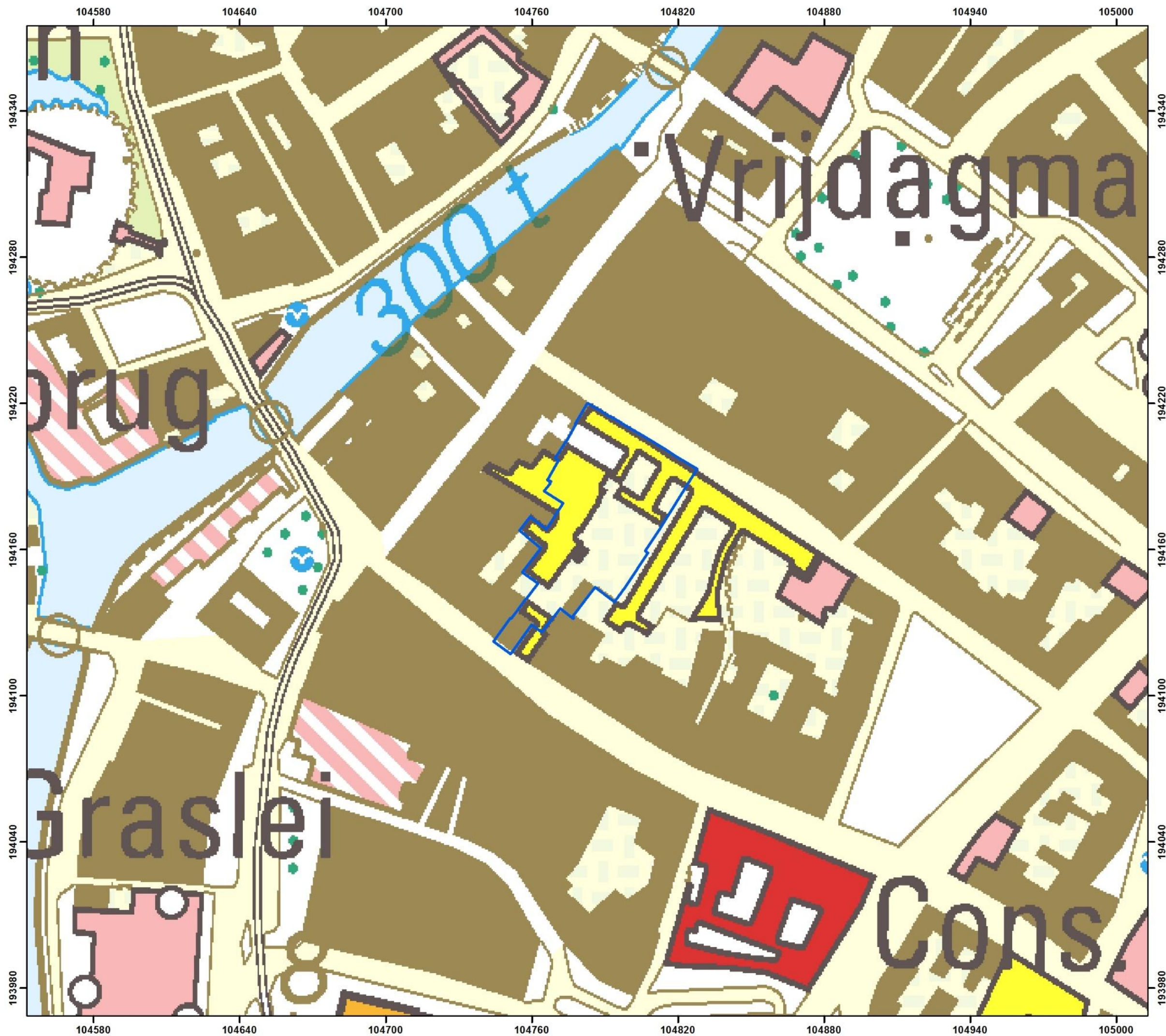
2017A305

03/02/2017

© NGI

Legende

 Projectgebied

GENT - HOOGPOORT

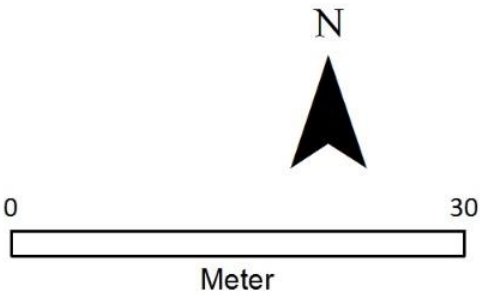
Plannr. 2
Orthofoto, 2016.

2017A305 03/02/2017

© AGIV

Legende

Projectgebied

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT - HOOGPOORT

Plannr. 3
GRB.

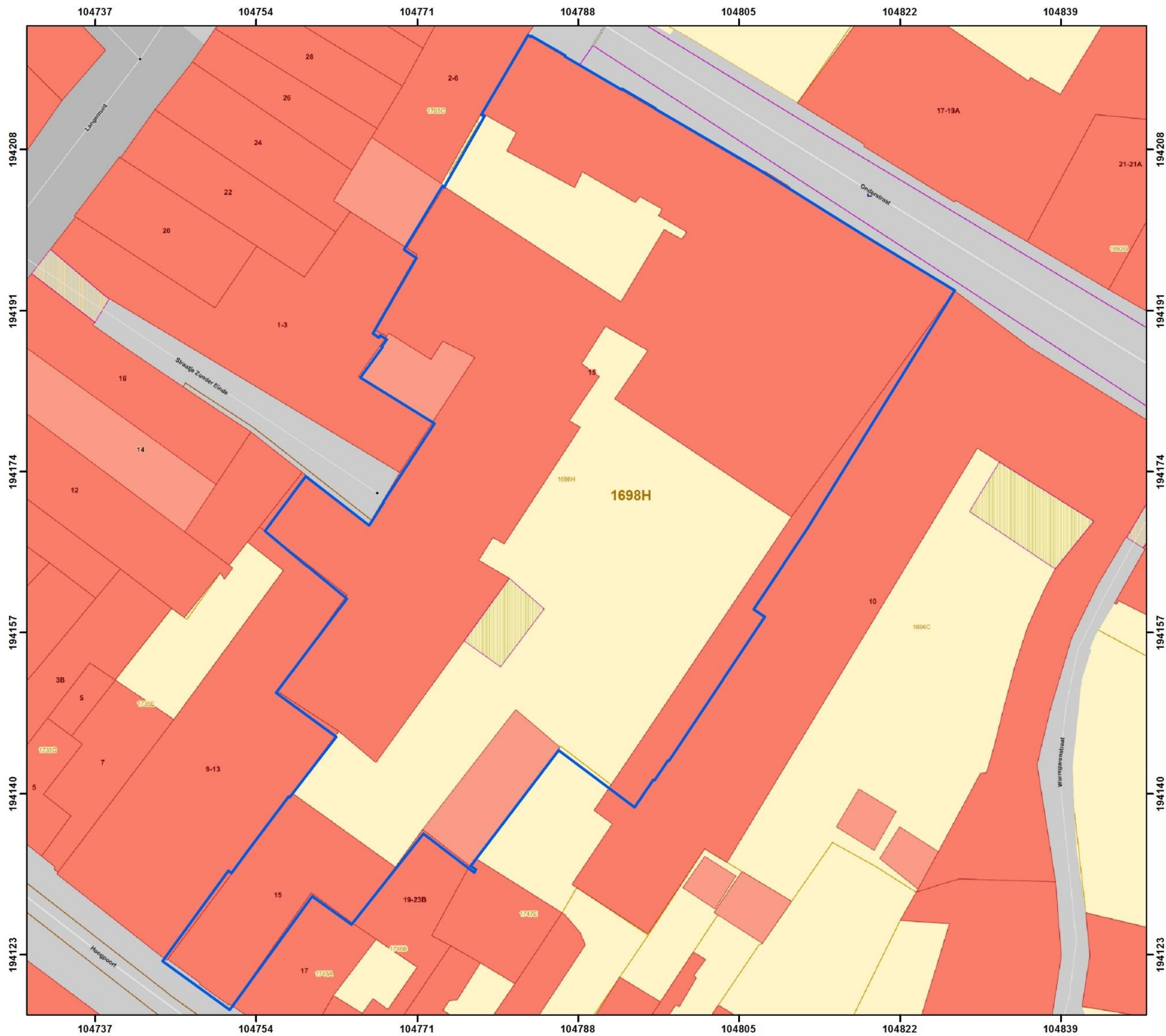
2017A305

03/02/2017

© AGIV

Legende

 Projectgebied

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

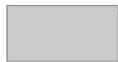
GENT - HOOGPPOORT

Plannr. 4
Gekende verstoorte zones.

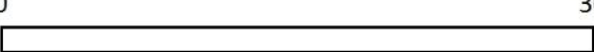
2017A305 03/02/2017

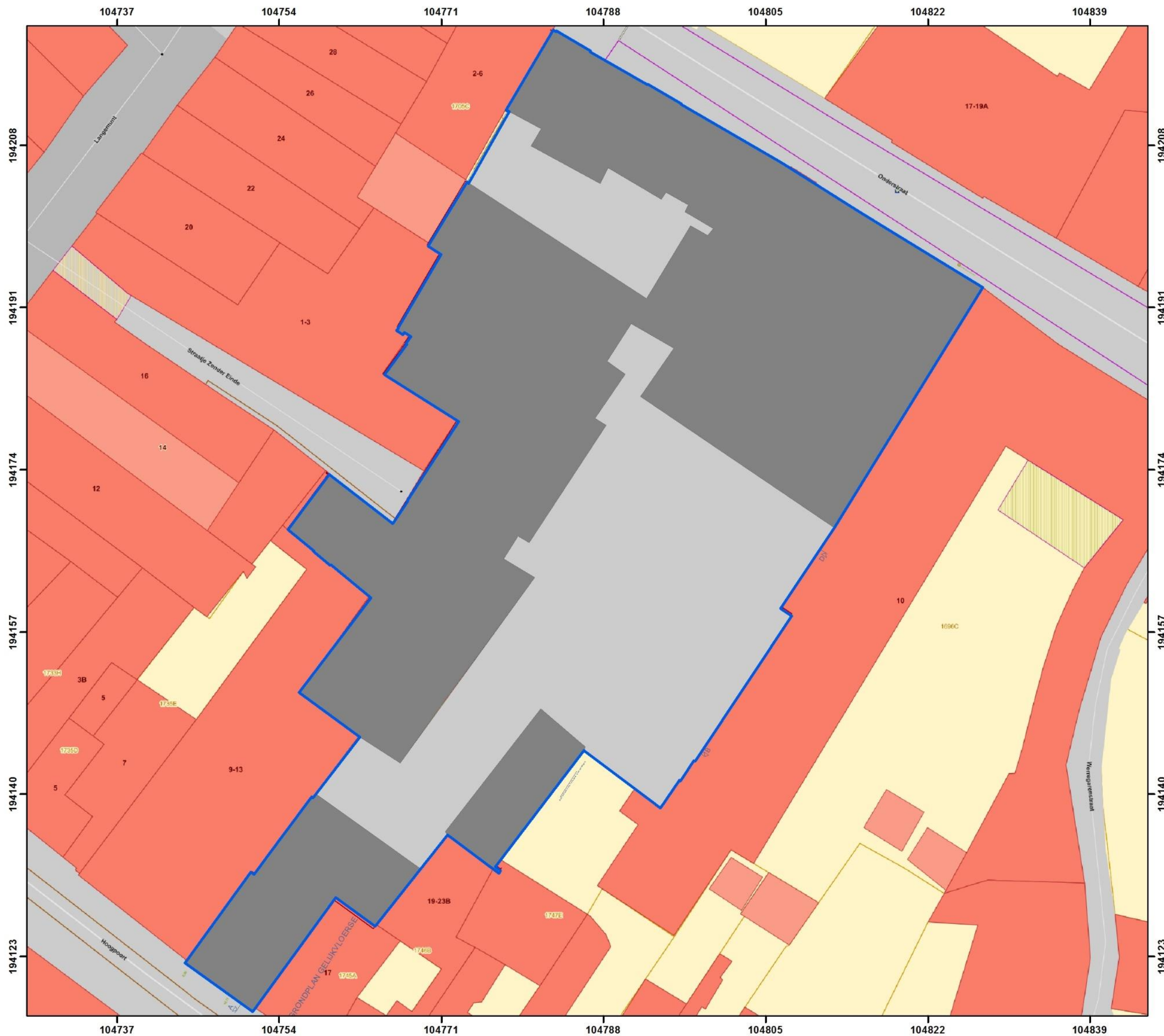
© AGIV

Legende

- Projectgebied
- ondiepe verstooring
- diepe verstooring

0 30
Meter

2.2 Aanleiding van het vooronderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de geplande aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning met ingreep in de bodem in een gebied dat volledig gelegen is binnen een vastgestelde archeologische zone. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt meer dan 300m² en de totale oppervlakte van de geplande bodemingrepen bedraagt meer dan 100m². De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

De geplande werken zullen versnipperd plaatsvinden op het terrein en verschillende verstoringsdieptes kennen. Voorafgaand aan de geplande werken wordt er ter hoogte van de speelplaats de bestaande tegels en onderliggende vloerplaat verwijderd. Ter hoogte van de speelplaats zijn in het zuid(oost)en hiervan ingrepen gepland die het potentiële bodemarchief zullen verstoren. Hier wordt een hellend vlak voor mindervaliden gepland met fundering waarvan de diepte nog niet gekend is. Het hellend vlak zal een u-vorm krijgen met daarbinnen een ondergrondse infiltratievoorziening met bijhorende zandfilter. Hierdoor wordt de volledige zone als verstorend beschouwd.

De plantenbakken die zullen gebouwd worden zal lokaal doorheen het archeologisch niveau gereikt worden, de verstoringsdiepte wordt hierbij geschat op zo'n 50 cm na het verwijderen van de vloerplaat.

GENT - HOOGPOORT

Plannr. 5
Inplantingsplan bestaande toestand

2017A305 18/05/2017

© AGIV, opdrachtgever

Legende

Projectgebied

030
Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

GENT - HOOGPOORT

Plannr. 6
Inplantingsplan geplande toestand

2017A305 18/05/2017

© AGIV, opdrachtgever

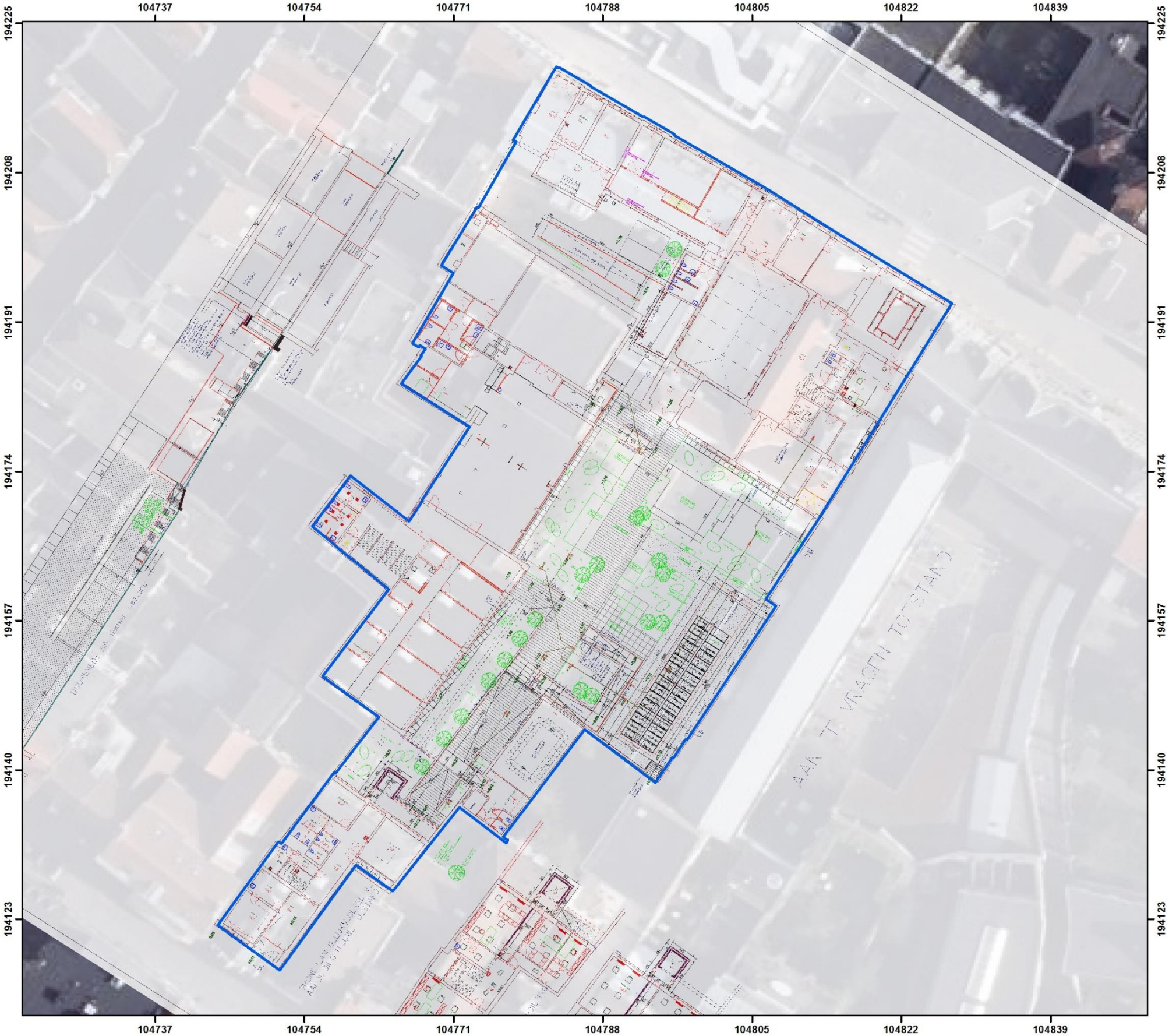
Legende

Projectgebied

N

030

Meter

2.3 Resultaten bureauonderzoek

In het kader van het opstellen van de archeologienota werd een bureauonderzoek (projectcode: 2017A305) uitgevoerd. Tijdens dit bureauonderzoek werd aan de hand van reeds bestaande bronnen het onderzoeksgebied geografisch, geo(morfo)logisch, historisch en archeologisch gesitueerd. Het bureauonderzoek kon niet met zekerheid de aan- of afwezigheid van een archeologische site of resten ter hoogte van het projectgebied vaststellen. Wel was het mogelijk om een inschatting te maken van het archeologisch potentieel en de mogelijke impact van de geplande ontwikkeling op het plaatselijke bodemarchief. Binnen het Verslag van Resultaten wordt dit uitgebreid behandeld. Samengevat komt het er op neer dat binnen de contouren van het projectgebied een aantal bouwfases hebben plaatsgevonden. Het belang van het onderzoeksgebied wordt voornamelijk bepaald door de ligging waarbij het onderzoeksgebied lag binnen de 12^e eeuwse stad. Tevens bestaat de mogelijkheid dat zich hier oudere sporen bevinden, dit laatste is gebaseerd op zowel de aanwezige archeologische waarden in de directe omgeving van het projectgebied als de gunstige topografische ligging en de nabijheid van de Leie. Gezien geen uitsluitsel kon gegeven worden over de aan- of afwezigheid van deze sporen ter hoogte van het projectgebied en de geplande ingrepen het plaatselijke bodemarchief dreigen te verstoren tot een diepte die voorheen onverstoord gebleven is, is verder onderzoek met ingreep in de bodem hier aangewezen.

2.4 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem heeft als doel informatie en gegevens te verzamelen die als aanvulling dienen op de reeds bestaande archeologische, geografische, geologische en historische bronnen. Het onderzoek heeft als uiteindelijk doel na te gaan of er een mogelijk archeologisch waardevolle site binnen de contouren van het onderzoeksgebied aanwezig is. Aan de hand van de verzamelde informatie van het proefsleuvenonderzoek, gecombineerd met het reeds uitgevoerde bureauonderzoek, kan vervolgens een verder te volgen strategie uitgewerkt worden voor de bescherming van het archeologisch patrimonium ter hoogte van het onderzoeksgebied. Volgende onderzoeksvragen dienen beantwoord te worden aan de hand van het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem:

- *Zijn er binnen de contouren van het onderzoeksgebied sporen terug te vinden met archeologisch en/of cultuurhistorisch relevante waarde?*
- *Zijn er sporen terug te vinden met betrekking tot de oudere erfindeling verbonden aan de stenen patriciërswoningen?*

- *Wat is de aard, kwaliteit en informatiewaarde van deze sporen?*
- *Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?*
- *Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?*
- *Wat is de impact van de geplande werken op deze sporen?*
- *Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?*
- *Welke strategie dient verder gevolgd te worden ter bescherming van het archeologisch patrimonium ter hoogte van het onderzoeksgebied?*

2.5 Onderzoeksstrategie en -methodes

Volgens de Code van de Goede Praktijk, §5.3 Bepalen van de onderzoeksstrategie, dienen vier criteria in overweging genomen te worden voor het bepalen van de verdere onderzoeksstrategie: mogelijk, nuttig, schadelijk en noodzakelijk. Hoewel het vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht, is het niet nodig alle mogelijke onderzoekstechnieken hiervoor uit te voeren.

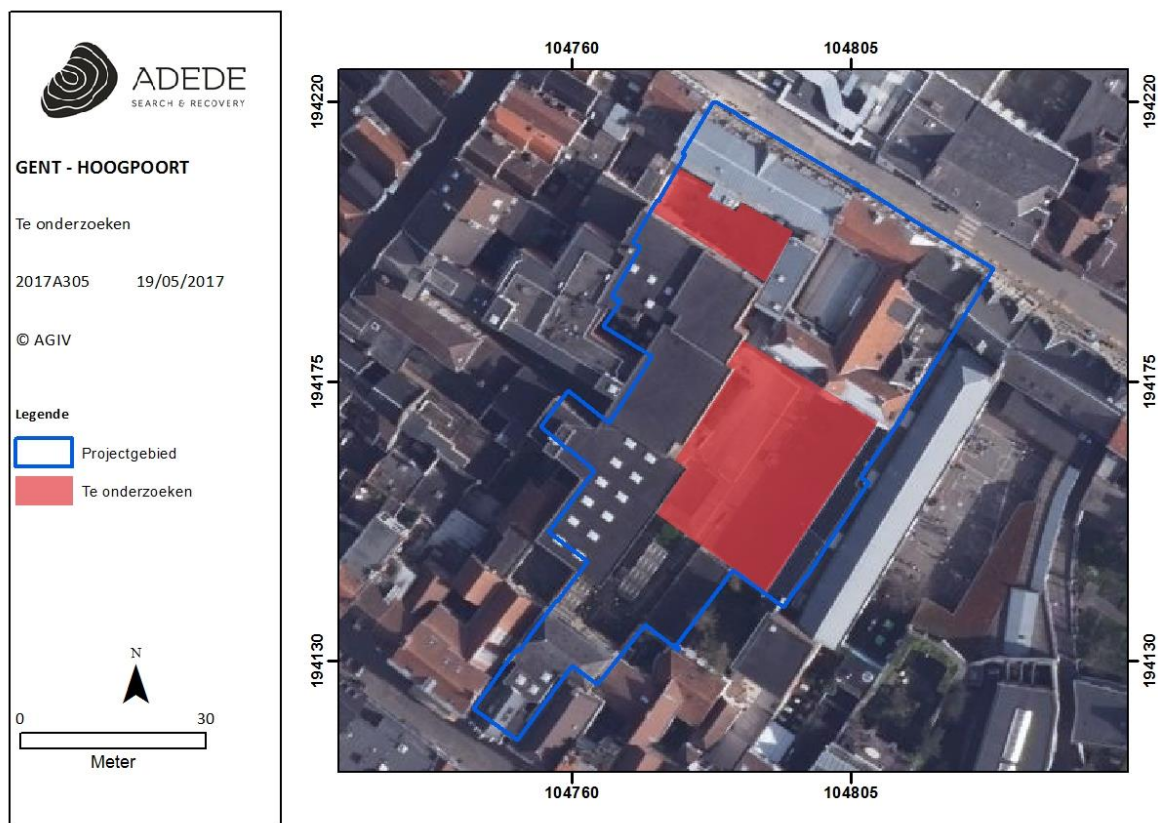
Veldkartering lijkt niet aangewezen omwille van de fysieke aard van het terrein.

Geofysisch onderzoek (GPR) biedt mogelijkheden om een zicht te krijgen in de verticale bodemopbouw en mogelijk aanwezige massieve resten zonder een ingreep in de bodem uit te voeren. Met behulp van magnetometrie kunnen ook metalen objecten in de bodem worden opgespoord. Geofysisch onderzoek heeft echter als nadeel de hoge kostprijs, alsook de complexe verwerking van de gegevens die tevens door bijkomend veldwerk dienen gestaafd te worden.

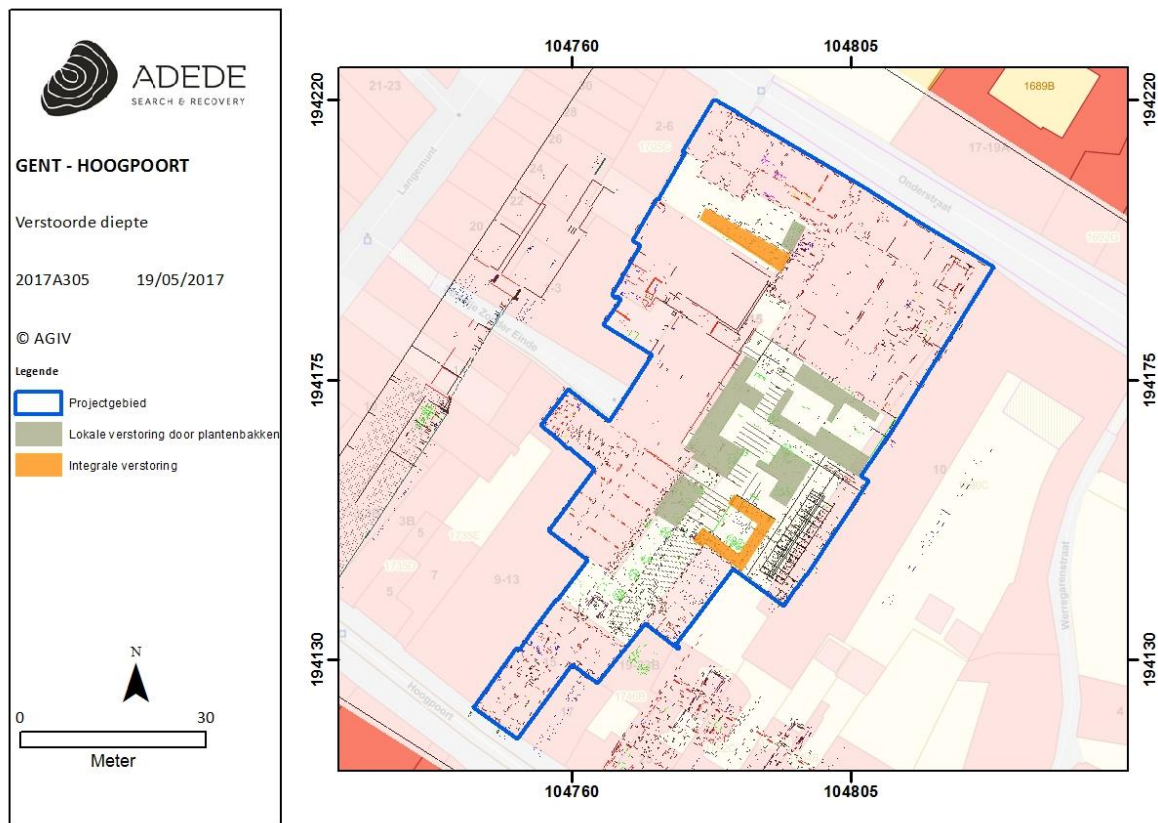
Landschappelijk bodemonderzoek en waarnemende archeologische boringen zijn ook niet aangewezen omdat enerzijds een landschappelijk bodemonderzoek niet kadert in de vraagstelling van dit onderzoek en anderzijds waarderende archeologische boringen hun grootste potentieel bieden bij het detecteren van steentijdsites. De verwachting naar aanwezigheid van deze sites is echter heel laag er geen steentijdsites in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied zijn aangetroffen. De vindplaatsen van lithisch materiaal bevinden zich in een veel ruimere omgeving en tevens binnen een ander bodemtype.

Het doel van **proefsleuven en proefputten** is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt, maar statistisch representatief deel van dat terrein open te leggen en beperkt op te graven. Op die manier kunnen verantwoorde uitspraken worden gedaan voor de rest van het terrein. Deze onderzoeksmethode laat toe de diepte van het archeologisch niveau te bepalen en tevens de aard, de bewaringstoestand en de uitgestrektheid van de eventueel aanwezige archeologische sites binnen het projectgebied.

Na overleg met de dienst stadsarcheologie van Gent werd besloten dat een proefputtenonderzoek hier de meest aangewezen methode is om het projectgebied het meest efficiënt in kaart te brengen en het kennisvermeerderingspotentieel ter hoogte van het projectgebied zo veel mogelijk te ontsluiten. Bijgevolg wordt hier door ADEDE bvba een proefputtenonderzoek geadviseerd. In het kader van het zoeken naar de grootste kenniswinst en rekening houdend met veiligheidsmarges teruggekoppeld aan de geplande ingrepen wordt er geopteerd om een onderzoekszone af te bakenen die zich leent tot verder onderzoek door middel van proefputten. Hierbij wordt de huidige speelplaats als onderzoekszone meegenomen evenals de locatie waar het hellend vlak zal aangelegd worden ten noordoosten waarbinnen de proefputten zullen aangelegd worden. Hierbij werd rekening gehouden met aanpalende gebouwen in de omgeving van deze proefputten ten oosten waardoor een veiligheidsmarge van ca. 2 meter met deze gebouwen wordt genomen. De vermoede verstoringsgraad binnen deze onderzoekszone werd afzonderlijk aangeduid.

Figuur 1. Onderzoekszone

Figuur 2. Geplande versteringsdieptes binnen onderzoekszone

2.6 Onderzoekstechnieken

Om na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het projectgebied, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van een aangepast proefputtenplan, aangepast aan de omgeving en in functie van het grootste kennisvermeerderingspotentieel. Het proefputtenplan tracht een evenwicht te vinden tussen de statistische en representatieve dekking van het terrein enerzijds, en de fysieke mogelijkheid tot het aanleggen van deze proefputten. Op deze manier wordt maximale informatiewinst bereikt tegen een minimale kost.

Er wordt geopteerd om 4 proefputten van 5x5m aan te leggen waar mogelijk, met 3 name ter hoogte van het binnengebied/speelplaats, 1 ten noordwesten waar het hellend vlak zal aangelegd worden en 1 grotere proefput met een afmeting van 7.5m X 9.5m in het zuiden van de speelplaats waarbinnen eveneens een hellend vlak voorzien wordt. Deze worden aangelegd om zicht te krijgen op de bodemopbouw en het landgebruik in oudere periodes. Ze worden verspreid over het terrein aangelegd en met een oppervlakte van elk 25m² en de grootste met een totale oppervlakte van 71,25m² en dit om het aantal archeologische niveaus te kunnen bepalen.

Figuur 3. Proefputtenplan.

Indien afgeweken wordt van het voorgestelde proefputtenplan dient dit toegelicht te worden in de rapportering. Na afloop van het onderzoek worden de proefputten gedicht om verdere degradatie van eventueel aanwezige sporen te voorkomen. Indien nodig worden kwetsbare sporen afgedekt met waterdoorlatende doek. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand aan de start van het veldwerk.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het voorgestelde vooronderzoek moet niet uitgevoerd worden indien de geplande bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gekoppeld aan het vooronderzoek met ingreep in de bodem kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de (niet limitatieve) vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

Indien tijdens het werken silexvondsten aangetroffen worden -ondanks de lage verwachting- moet een steentijdspecialist tijdens het veldwerk of de verwerking geraadpleegd worden. Indien uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat er binnen het onderzoeksgebied steentijd artefactsites voorkomen en bekend is waar deze gelokaliseerd zijn, dient een waarderend archeologisch booronderzoek uitgevoerd te worden. Via deze methode kunnen er inzichten bekomen worden in de diepte, spreiding, datering en bewaringsgraad van de sites. Daarom dienen volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- *Op welke dieptes zijn de steentijd artefactsites bewaard?*
- *Wat is hun spreidingsvorm?*
- *Wat is hun densiteit?*
- *Hoe is hun bewaringstoestand?*
- *In welke periodes kunnen ze gedateerd worden?*
- *Is er vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving nodig en welke strategie?*

Voorafgaand aan deze methode dienen aan de hand van het proefsleuvenonderzoek zones met verwachtingen opgesteld te worden waarbinnen de boringen uitgevoerd dienen te worden met een tussenafstand van 5m tussen de raaien en 6m afstand tussen de individuele boringen, dit in de vorm van een regelmatig verspringend driehoeksgrid. Deze boringen dienen ingemeten te worden met een GPS-toestel, zodat de coördinaten (x, y en z) gekend zijn. De precieze positie, oriëntatie en omvang van de grids is nader te bepalen op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek. Het type grondboor dat gebruikt zal worden is een Edelmanboor met een diameter van 12cm. De boringen worden handmatig uitgevoerd tot een diepte die tijdens het onderzoek dient bepaald te worden. Van elke boring worden zowel de volledige diepte, als de onder- en bovengrens van de horizonten geregistreerd. De opgeboorde sedimenten zullen steeds de relevante bodemhorizonten omvatten die nodig zijn om een goede evaluatie van de steentijd artefactensite(s) te maken. De stalen krijgen per volume een uniek staalnummer, en worden nat uitgezeefd op een maaswijdte van 1mm op 1mm. Na het drogen worden ze geanalyseerd door een vuursteenspecialist.

2.7 Afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

2.8 Randvoorwaarden

Om een goede bewaring van het potentieel archeologische bodemarchief te bekomen, worden enkele voorwaarden opgelegd ter bescherming van het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed. Zo wordt gemeld dat er op de terreinen behorend tot het projectgebied, in tussentijd tot het proefsleuvenonderzoek, geen ingrepen in het bodemarchief mogen plaatsvinden. Het verwijderen van de verharding ter hoogte van de speelplaats dient te gebeuren onder begeleiding van een archeoloog.

3 Plannenlijst

Plannr.	Beschrijving	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum aanmaak
0001	Onderzoeksgebied op de topografische kaart	1:1500	digitaal	03/02/2017
0002	Onderzoeksgebied op orthofoto	1:1500	digitaal	03/02/2017
0003	Onderzoeksgebied op kadasterkaart	1:1500	digitaal	03/02/2017
0004	Onderzoeksgebied met huidig verstoorde zones	1:1000	digitaal	18/05/2017
0007	Onderzoeksgebied met geplande verstoringen	1:1000	digitaal	18/05/2017
0023	Voorstel proefputten	1:2500	digitaal	18/05/2017
0024	Onderzoekszone	1:2500	digitaal	18/05/2017
0025	Geplande verstoringsdieptes	1:2500	digitaal	18/05/2017

4 Lijst van figuren

Figuur 4. Onderzoekszone.....	- 15 -
Figuur 4. Proefputtenplan.	- 17 -